

O Pavla Kohouta

O NOVÝCH VERŠÍCH PAVLA KOHOUTA – POLEMICKY

Jan Trefulka

Za poslední dvě léta vyšla řada básnických knížek mladých a nejmladších autorů. Žádná z nich nedosáhla takové obliby mezi mládeží jako Dobrá píseň, Verše a písně a Čas lásky a boje od Pavla Kohouta. Mohlo by se tedy zdát, že Pavel Kohout stojí na prvním místě v nastupující básnické generaci. Přečteme-li však pozorně sbírky mladých básníků, jeví se nám situace mladé české poezie poněkud jinak. Je pravda: proti složitě konstruujícímu Fleischmannovi, s mnoha problémy bojujícímu Milanu Kunderovi, proti Florianovi, který má před sebou ještě dlouhou cestu za vlastním výrazem, proti naivnímu Ostašovi a nedospělému Školaudymu, který se okázale vychloubá tím, co si moudří lidé ukrývají v nitru nejhloběji – Kohoutova poezie zdá se hotovější, vyváženější, ale přesto Kohoutovy verše stávají se jedním z nejdůležitějších problémů naší mladé poezie.

V tématech básní své nové sbírky, nazvané *Čas lásky a boje*, obsáhl Pavel Kohout snad vše, co po něm může čtenář i kritika chtít: život pohraničnicků, lásku k soudruhu Stalinovi, píseň na Julia Fučíka, dojmy z Číny, pocity z těžkých chvil března minulého roku a konečně milostnou poezii a satiru. Z mladých básníků jediný Pavel Kohout tak široce zabírá do současných společenských událostí a odpovídá na ně tak bezprostředně a s nadšením tak upřímně citěným pro vše mladé a nové. To je kladná stránka jeho básnického typu. Ovšem ani aktuálnost, ani političnost, ani nadšení nejsou samy o sobě přednostmi poezie. Naše literatura se dnes opožďuje za skutečností nikoli proto, že by spisovatelé o současnosti

nepsali, nýbrž proto, že se vydávají díla sice aktuální, ale sešitá horkou jehlou. Právě taková „aktuální“ díla zastarají neobyčejně brzy. Většinou postrádají osobitý umělecký pohled na skutečnost a stávají se literární parafrází událostí, aniž hlouběji odhalují lidské nitro. Mezera mezi skutečností a literaturou, kterou měla kniha zaplnit, záhy se opět rozevívá. Mezi takové knihy patří i sbírka Pavla Kohouta.

Poměrně dobré básně najdeme v oddílu Březen, hlavně pak v satirickém cyklu Portréty. Oddíl Březen shrnuje Kohoutovy básně-nekrology na J. V. Stalina a Klementa Gottwalda. Cítíme z nich upřímnou *osobní* bolest nad odchodem obou státníků a právě oním silným osobním prožitkem některé verše vystihují *typické* pocity příslušníků našeho národa po úmrtí obou soudruhů a patří mezi nejlepší, jaké byly na toto téma napsány. Jak neobyčejně přesvědčivá je např. Kohoutova výzva z básně o smrti soudruha Stalina:

*Prapory na půl žerdi,
však srdce o to výš!*

Avšak i v těchto verších se objevují nedostatky vyplývající ze stylu Kohoutovy tvorby, jak si ukážeme později. Přímo směšně např. působí, když Kohout mentoruje Gruzii jako učitel žáčka:

*Vroucími slovy
kde jsou?
ti dnes povím
- a navždy si to pamatuj -
že syn tvůj stal se všesvětovým,
protože byl tak cele tvůj.*

Celý druhý verš je vsazen pouze pro rým – „tvůj“.

Satirický cyklus Portréty je devět drobných básní, které jsou sevřené a pichlavé jako malé kaktusy s dlouhými trny. A co víc: jsou pravdivé a aktuální. Například portrét pátý vystihuje znamenitě milostný vztah domýšlivého sobce: „Lupou se dívá na svou lásku, / pro nejnepatrnější vrásku / přestává vidět obličej... A když pak jí se něco na něm / náhodou nezalíbí též, / tu svěsiv trpce hlavu k straně, / zavzdychá v hloubi duše raněn: / Ach, jak mě málo miluješ...“ Ve třetím portrétu tepe Pavel Kohout typ lidí, kteří si sňatkem snaží zajistit snadnou kariéru, v devátém člověka myslícího i v lásce pouze v poučkách. Portréty jsou napsány svižně, jejich vtíp je ostře vyhrocen v pointu.

Než se však dostaneme k Portrétům, musíme přejít devatery hory a sedmery řeky „básnického“ řečnění, napomínání atd. Těžko můžeme srovnávat Kohoutovy básně se skutečností vnitřního života většiny naší mládeže. Setkáváme se totiž s mladými lidmi krásnějšími, protože složitějšími, moudřejšími, než je zachycují Kohoutovy verše, setkáváme se také s lidmi svedenými, zkaženými nedostatečnou válečnou i poválečnou výchovou, ale zřídka vidět ten podivuhodný typ mladého člověka, jehož nitro vytvořil patrně Pavel Kohout, který plačtivý sentiment míchá se siláckými frázemi např. takto: „Kdy se mé srdce / naposledy zasní? / Až si je / žhavá ocel vyhledá, / anebo snad / až některé z mých básní / poslední krůpěj / vlastní krve dá...?“ a dále: „Marně mi hroziš, / kulko litá pro mě, / jsou věci dražší / než můj život sám. / Já toho ptáčka / na protějším stromě / ohnivou bombou / zemřít nenechám!“

Řekl jsem, že Pavel Kohout vytvořil tento typ úvah mladého člověka. Není to zcela přesné. On je nejen spoluvůrcem, ale patrně i produktem, obětí jistého prostředí, kromě kterého nepoznal nic důkladně. Je to prostředí elitních svazáckých souborů velkých továren, prostředí tak trochu vyhýčkané, skleníkové, kde mládež dostává největší vymoženosti socialismu jako dar, s minimem vlastního úsilí, s minimem protivenství. V tomto prostředí se snadno osvojují i pronášejí poučky a hesla a prosycují slovník mladého člověka, který je přijímá, aniž zažil do hloubky jejich obsah a dosah. Vše je mu jasné, o problémech nepřemýšlí; nedovede samozřejmě o nich říci nic jiného, než co četl nebo slyšel. Co je dosti nepříjemné u člověka neliterárního, je přímo tragédií pro básníka.

Pavel Kohout vidí skutečnost jakoby z pódia, na němž vystupoval se souborem, vidí skutečnost z tribun slavností, z jevišť oslav, z oken jedoucího vlaku či letícího letadla, z novin a brožur. Jeho horečná činnost, jistě záslužná, honí jej z místa na místo. Pavel Kohout nemá čas na tichou básnickou procházku, moudré básnické zastavení. Hraje stále ve vysokých polohách ohromujících perspektiv, kde „nad hlavami nám jiskří dráha mléčná, / doširoka se otevírá svět; / čekají na nás moře nekonečná, / čeká nás práce tvořivá a věčná, / zakládající slávu příštích let“. Mnoho lidí prohlásí, že jsou to dobré verše. Nu ano, po věčné stránce není v nich chybičky, jenže tyto všeobecné věty o budoucnosti byly už v různých variacích řečeny nesčetněkrát.

Podívejme se strofu po strofě na Píseň pro Julia Fučíka. Čím je téma závažnější, tím více se projevuje Kohoutova povrchnost. Fučík je „soudruh našich mladých cest, / soudruh našich snů a plánů“; naše vlast je „zem, kde už není pánů“ a „která nám chrání večery i rána“. Dále v básni „naši drazí básníci / píšou teď svoje reportáže / na polích šťastné,

slavné práce“ a Fučíkovi „kdyby dneska přišel sem, / nezmizel by úsměv z tváře“. – To by však, milý Pavle Kohoute, Julius Fučík, kritik pronikavého zraku, nesměl dostat do rukou tyto vaše verše, které nepřesvědčí, nerozehřejí, které jsou jako plamen odražený v zrcadle.

Těch klíšé, nepřesných, nepřesvědčivých obrazů, kdybychom je měli počítat! Ty „prudké ledoborce“, „prudké soustruhy“, „prudké hory“, ti „smělí piloti“, ty „tanky jarem vonící“, „pozdravy vroucí jako krev“, „brány komunismu“, „nevidané budoucnosti“, „řeky úsměvů“, „mříže světa, které padnou rozbity“, „hlubiny míru“, ta „hudba třestící v barech tygrům tenisu“! A tak dále a dále: spousta slov, o nichž nevíme, proč právě ona jsou, kde jsou, slov, která nejsou zvažena, jako by vycházela z úst improvizujícího rozhlasového reportéra, slov, která nejsou prozářena básnickým pohledem. -

Milostná poezie Pavla Kohouta vyznačuje se podobnými rysy. *Ten, to, tehle, nu prostě, řeknu rovnou*, když jsem ji přečetl, *do tance mi není*. A tak, milý čtenáři, *protože já mnohem víc než sebe miluji tě / a sebe já mám, věř mi, hodně rád*, musím ti prozradit, že v času lásky Pavla Kohouta najdeš stejnou dávku povrchnosti a zbytečných slov jako v Času boje. *A fakt je*, že vedle nepravdivosti vystupuje tu další nepříjemná vlastnost: vroucnost citu zde básník nahrazuje vemlouvavostí. (Dovolil jsem si vybrat a proložit několik cituplných slovíček a vět z milostné poezie Pavla Kohouta. J. T.) Je-li nějaká láska, která „zvučí frázemi“, pak je to právě láska v Kohoutových verších. Tak z básně Stává se vysvitá zcela zřetelně, že hluboký a stálý milostný cit je Pavlu Kohoutovi cizí. Pod pojmem láska rozumí zřejmě cosi, o čem se zpívá ve špatných operetách. Nechápe, že rozbije-li se něco „z hlouposti“ či „z trucu“, pak to určitě nebyla láska. Po jedné takové ztracené „lásce“ ovšem stačí, když

přejde kolem zázrak světlooký

- a ty se náhle zamiluješ zas!

Chápe-li takto básník milostné vztahy, pak se ovšem příliš nedivíme, když tvrdí v básni Noc čekala dusná, bolestínská:

Snad i stíny padnou do objetí.

Ale chyby – i ty nejtěžší -

rozuměj v poměru mezi manžely, tzn. nevěra apod.

laskavě a moudře rozřeší

naše děti.

Připadá mi, jako bych slyšel slova měšťanské matrony, která prodala dceru za nemilovaného muže. Má-li mládež takového rádce v milostných věcech, nedivím se množství nešťastných nebo lhostejných mladých manželství.

Nevkusné a nepravdivé jsou poslední sloky Dopisu na vojnu, stejně tak podivná je i báseň Dívce, jež byla příliš sama. Vůbec nechápu, proč vlastně hoch tak přísně moralizuje. – „Ono je dobré, když tak člověk pozná, / s kým měl tu čest. A když to pozná včas.“ – Vždyť dívka se k němu zachovala obdivuhodně čestně a z jeho mudrování jasně vyplývá, že hluboká láska nebyla ani v něm. Nebo to má být parodie?

Pavel Kohout mluví nadšeně o mistrech české řeči, ale sám se z nich velmi málo poučil, zejména z toho, co pro naše klasiky je tak charakteristické: preciznost, serióznost myšlení, úsilí o nový pohled na problémy, úzkostlivá jemnost v zacházení se slovem a konečně, ale ne v poslední řadě, podrobná, láskyplná znalost a kresba české krajiny, české země. Jestliže básník neprocítil, nepochopil krajinu, nepochopí a nevykreslí člověka. Pavel Kohout je básníkem bez domova, bez svého milého koutku, v němž člověk nachází krásu v každém kaménku, bez domova jsou i hrdinové jeho básní. A tu prázdnotu, do níž je Pavel Kohout staví, tu nemůže zaplnit ani permanentní nadšení, ani hrdinská póza.

Vraťme se však k počátku. Řekl jsem, že Kohoutova kniha je mezi mládeží oblíbená. Očividně se však rozcháším s míněním mladých čtenářů Kohoutových veršů, které i vítězně putují estrádami, rozhlasem, soubory, na něž mladičké učitelky píší pochvalné listy do Literárních novin. Tvrdím, že Kohoutovy básně nejsou obrazem skutečného života většiny mládeže. Nuže, je třeba se zamyslet nad tím, co se mladým lidem na poezii Pavla Kohouta líbí. Není to právě onen nedostatek osobitosti v pohledu na skutečnost, frázovitost, lehkost až lehkovážnost, s níž píše o socialismu i o lásce ve stejném duchu, jak se kdysi psaly a zpívaly trampské písně? Mladý člověk, který nezná šíři a hloubku, již česká poezie dosáhla (v osnovách pro jedenáctiletky není např. dosud místo pro Antonína Sovu, o Seifertovi, Hrubínovi, Halasovi ani nemluvě), ve své nezkušenosti se chápe prvního, co se mu nabízí – jednak oficiálně ve Svazu mládeže, jednak záplavou výtisků (sedm tisíc výtisků Kohoutovy sbírky proti pěti tisícům národní umělkyně Marie Pujmanové). Mladý člověk, který neumí ještě samostatně rozeznat v poezii zrno od plev, chápe se toho, co se nejpohodlněji vnímá. Tak jako Karel Vlach a Kučerova skupina jsou u mládeže populárnější než klasikové naší hudby, tak také Pavel Kohout kraluje dočasně v naší mladé poezii. Kdyby však měla vyrůst další generace podle obrazu Kohoutových veršů, bylo by to pokolení nesnesitelných krasořečníků a chvástavců. Jeho knížka, a to je jeho hlavní vada, svádí k plytkému myšlení a citění. A přitom – s jakou samolibostí a pýchou, s jakým bohorovným sebeuspokojením se Pavel Kohout sám nazývá básníkem.

Myslím tedy, že Pavel Kohout není v čele mladé básnické generace. Právě naopak. Ve sbírkách některých mladých autorů vidím daleko víc poctivého úsilí vyrovnat se se skutečností po svém – a to je rozhodující pro budoucnost – než v Času lásky a boje. Pavel Kohout si asi nerozumí. Dělá všechno možné, od veršování až po zpěv. Ale skutečná poezie je solidní, neefektní, vytrvalá práce... a znalost... a moudrost... a skromnost. S Františkem Nechvátalem bych Pavlu Kohoutovi řekl na další básnickou cestu: Zraj pod sluncem pokory! – V první básni Času lásky a boje prohlašuje Pavel Kohout programově:

Jednou rukou verše píšu

v druhé držím revolver.

Může se vyskytnout otázka, kterou z těch věcí dělá levou rukou.

(1954)

O VERŠÍCH PAVLA KOHOUTA – V GLOSÁCH

Jan Skácel

Nechci polemizovat s polemikou, jak vyzývá redakce, a nemám ani dost peří k tomu, abych se pouštěl do kohoutích zápasů (soudruh profesor Hrabák promine), které budou pravděpodobně po Trefulkově článku pořádaný v šatnách české poezie. Čtenářské svědomí a sebevědomí mne prostě donutilo napsat několik poznámek k otázkám, které tu byly už dlouho a které Jan Trefulka prvý formuloval a vyslovil nahlas. Zachránil českou kritiku před podezřením, že za určitých okolností bývá hluchoněmá.

Píši proto, že se mi líbí Trefulkovo úsilí mluvit o poezii důkladně, bez zámlk a pověr.

*

Verše bývají, jak známo, různé. Slané i makové. Vyzývají v nás vzdor, dávají nám sílu zalomcovat mřížemi, nad těmi nejkrásnějšími se oko ozdobí slzou štěstí nebo smutku. Jindy stěží potlačíme, nebo nepotlačíme zívnutí. Podle vychování. Jsou tu však ještě verše, jejichž četba